

Legends i historia

Dzieje jednego z najstarszych obiektów sakralnych Piotrkowa Trybunalskiego giną w mrokach przekazów legendarnych i na poły mitycznych. Na terenie dzisiejszego Starego Miasta i Śródmieścia najwcześniejsze ślady osadnictwa odnajdujemy przynajmniej w trzech miejscach na obydwu brzegach rzeki Strawy. Na południe od Strawy, u zbiegu dzisiejszych ulic Krakowskie Przedmieście, Jagiellońska oraz Żeromskiego znajdowała się najprawdopodobniej mała osada, związana być może z kasztelanią rozprzańską. Zgodnie z przekazami legendarnymi, powtarzanymi jeszcze w XVIII wieku przez okoliczną ludność, na miejscu gdzie dzisiaj znajduje się kościółek miał funkcjonować ośrodek kultu pogańskiego, tzw. święty gaj. Zgodnie z relacją spisaną przez F. Szpakowskiego: „w miejscu, gdzie stoi dzwonnica przy kościółku Panny Maryi, znajdował się dawniej ogromny, spróchniały pień dębowy, z którego to lud prosty odrywał kawałeczki drzewa na lekarstwo dla ludzi i zwierząt”. Trudno spodziewać się by ślady po kulcie pogańskim przetrwały aż do XVIII wieku, a pamięć czasem bywa złudną, jednakże warto wspomnieć o przedstawionej powyżej relacji.

Widok na ołtarz główny

chrześcijańskie. Warto zwrócić uwagę na powtarzany przez poszczególne przekazy przydomek misjonarza Piotra – Morawiak, sugerujący związki tegoż z pierwszym dużym

państwem słowiańskim, którego oficjalną religią było chrześcijaństwo (w formie słowiańskiej, wprowadzonej przez świętych Cyryla i Metodego) – Wielkimi Morawami. Zgodnie z jedną z wersji kościół Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny został ufundowany przed jedenastoma wiekami właśnie przez wielkomorawskiego duchownego Piotra. Nie udało mu się jednak nawrócić mieszkańców północnego brzegu Strawy, gdzie miała funkcjonować osada w okolicach obecnego Starego Miasta. Naukowe badania archeologiczne wykazały dotychczas dwa miejsca osadnictwa z okresu VIII-IX wieku w tamtym obszarze – pod ulicą Farną oraz obok klasztoru oo. Jezuitów, co jeszcze raz potwierdza starą prawdę – w każdej legendzie istnieje ziarno prawdy. Zgodnie z przekazami ludowymi mieszkańcy północnej osady nie przyjęli Piotra Morawiaka również zyciowo, jak ci z południa. Według jednej z wersji mieli nawet uśmiercić misjonarza. Inna zaś wspomina o reakcji jaka nastąpiła w związku z budową kościoła w okolicach świętego gaju – mieszkańcy północnego brzegu Strawy wyprawili się na południe i spalili świątynię, niszcząc przy okazji nową chrześcijańską osadę i wypędzając jej mieszkańców.

Inny przekaz wspomina, że w XII wieku kościół został odbudowany w tym samym miejscu co poprzednio przez Piotra Włostowica, zwanego Duninem. Zgodnie z relacjami średniowiecznych kronikarzy Piotr został zobowiązany do ufundowania 77 kościołów jako pokutę za swoje niehonorowe postępowanie względem księcia ruskiego Wołodara, któremu przysięgał wierność, a następnie pojmał go i przekazał Bolesławowi Krzywoustemu. W nowym, murowanym kościele powstać miała pierwsza piotrkowska parafia z księdzem o imieniu Jakub na czele. Niestety kościół nie przetrwał zbyt długo, wraz z znajdującą się tam osadą został zniszczony podczas jednego z najazdów tatarskich w połowie XIII wieku. Wtedy też, jak przekazuje jedna z legend, osada miała zostać otoczona drewnianym ostrokołem. Inny przekaz jednak wspomina, że kościół parafialny został przeniesiony właśnie wtedy na północną stronę Strawy. Badania archeologiczne przeprowadzone na tzw. „Krakówce” doprowadziły do odnalezienia wielu pozostałości po grubo ciosanych dębowych palach, nie można jednak wysnuwać stąd bezpośredniego wniosku o istniejącej tam osadzie.

Bardziej prawdopodobne, że były to ślady po istniejącym tam młynie lub przepławie prowadzącej do dawnej bramy Krakowskiej (która znajdowała się pomiędzy dzisiejszym kompleksem kościoła pw. św. Jakuba a I Liceum Ogólnokształcącym im. Bolesława Chrobrego). Legenda o Piotrze Morawiaku wydaje się niezwykle egzotyczną, dopóki nie przypomnimy sobie, że według części historyków

Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem

króla Ludwika Węgierskiego. Fundację małopolskiego wielmoży potwierdza tablica znajdująca się w szczycie kościoła. Obiekt został wybudowany w stylu gotyckim, a idei fundacji przyświecała prawdopodobnie myśl o upamiętnieniu Kazimierza Wielkiego. Jan Kmita miał bogato uposażyć kościół w majątki ziemskie (m.in. na Szczekanicy), pod warunkiem jednak, że co tydzień odbywać będzie się tam msza święta za ostatniego z Piastów. W budowie kościoła swoje zasługi położyć miał ówczesny proboszcz parafii piotrkowskiej Spytko, któremu też powierzono opiekę nad świątynią. Fundacja otrzymała również królewskie potwierdzenie – w 1392 roku przez królową Jadwigę.

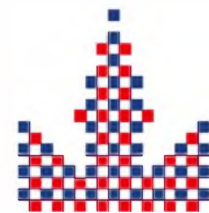
Jeżeli uznalibyśmy za prawdziwe wzmianki o niszczącym kościół najeździe tatarskim w XIII wieku to do drugiego podobnie katastrofalnego wydarzenia w historii świątyni doszło w 1657 r., kiedy pod Piotrków podeszły wojska szwedzkie dowodzone przez samego króla Karola X Gustawa. Bezpośrednią wzmiankę na ten temat, w języku łacińskim, odnajdziemy na tablicy znajdującej się na kamieniu wmurowanym w zachodniej ścianie świątyni: „w roku 1657

dnia 1 kwietnia, w sam dzień Wielkanocny, w południe, w porze obiadowej, król szwedzki z ogromnym wojskiem zajął przedmieścia Piotrkowa. Spalił kościół franciszkanów, bernardynów i Kościół Matki Bożej na Krakowskim Przedmieściu, zagarnął do niewoli wielu mieszkańców, tak duchownych, jak i świeckich, niektórych okrutnie pomordował”. Odbudowa świątyni trwała następne dziesięć lat, finansowana zaś była z datków mieszczan piotrkowskich oraz szlachty przybywającej na Trybunały Koronne. Nowy budynek został konsekrowany w 1666 r.

W 1848 r. kościół został poważnie uszkodzony w wyniku burzy. Doszło do pęknięcia murów, spowodowanego przez uderzenie pioruna. Na renowację świątyni czekać musiała aż do 1872 r., kiedy to też wymieniono dach na niższy, gontowy. W 1898 r. mury kościoła ponownie doznały poważnych uszkodzeń w wyniku drgań wywołanych w trakcie przewozu przez Krakowskie Przedmieście ciężkich maszyn do budowanej wówczas fabryki na Bugaju. Konstrukcja kościoła okazała się niezbyt stabilna ze względu na fakt, iż został on wzniesiony bez odpowiedniego podmurowania i fundamentów. Wobec tego w 1900 r. doszło do gruntownej przebudowy świątyni pod kuratelą proboszcza piotrkowskiego ks. kanonika Aleksandra Sałacińskiego. Mimo to budynek podlegał stałej degradacji i w latach trzydziestych ponownie wymagał prac remontowych, które musiały zostać przerwane w wyniku wybuchu II wojny światowej. W czasie okupacji niemieckiej świątynia pełniła przez pewien okres, szczególnie do 1942 r., rolę kościoła parafialnego. Do kolejnych prac renowacyjnych w budynku doszło dopiero w latach 1964-1965. Do ostatniej gruntownej przebudowy doszło w 2003 r., kiedy to wymieniono więźbę dachową, zrekonstruowano też wieżyczkę i pokryto ją blachą miedzianą.

Dzwonnica przy Kościele Panny Maryi

Piotrków Trybunalski

Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny

Położony na Krakowskim Przedmieściu kościółek pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny to jedna z najstarszych świątyń w Piotrkowie Trybunalskim, której historia sięga początków grodu nad Strawą. Jest to też parafia, w której znajduje się jeden z najciekawszych obiektów sakralnych Miasta – wizerunek Matki Bożej z Dzieciątkiem, zwany też „Matką Bożą Ocalenia”.

Piotrków Trybunalski

Wygląd kościoła i terenu wokół świątyni

Obecny kościół należy uznać za pozbawiony określonego stylu. Niemożność zakwalifikowania do określonego stylu, a także pojawiające się w literaturze opinie na temat braku większej wartości architektonicznej budynku wynika z jego bogatej i trudnej historii. Kilukrotnie zniszczenie kościoła wpłynęło na liczne przebudowy, ze względu na które utracił on swój styl. Niegdyś, przed ostateczną przebudową w 1900 r. był strzelistym kościołem gotyckim z oknami zwieńczonymi ostrymi łukami. Obecnie to mała i dość przysadzista budowla. Świątynia jest orientowana na wschód, posiada tylko jedną nawę w kształcie prostokąta. Nawa liczy ok. siedemdziesięciu pięciu metrów kwadratowych, krążganek cztery metry. Do powierzchni użytkowej kościoła należy doliczyć oktagonalne prezbiterium (czterdzieści dwa metry) oraz zakrystię (niecałe dwadzieścia metrów). Grubość ścian świątyni wynosi około jednego metra. Na północ od prezbiterium znajduje się niewielka zakrystia. Kościół pokryty jest dwuspadowym dachem z wieżyczką. Od strony południowej kościoła rozciąga się dawny cmentarz z pozostałościami kilku pomników nagrobnych, który niegdyś sięgał do dzisiejszego ronda im. Marii i Lecha Kaczyńskich. W 2012 r. podczas budowy wspomnianego ronda odnaleziono trzy groby trumienne pochodzące z XVI-XVIII wieku. Obok kościoła znajduje się również kolumna z kamienną, późnobarokową figurą Niepokalanie Poczętej Najświętszej Maryi Panny, a także dzwonnica.

Tablica fundatora Jana Kmity

chórze znajdują się organy z 1889 roku. W kościele warto zwrócić uwagę przede wszystkim na:

1. Ołtarz główny – pod wezwaniem Matki Bożej z Dzieciątkiem, pochodzący z połowy XVIII wieku. Ołtarz ma kształt łuku, wsparty na czterech kolumnach ze złoceniami. W całości wykonany jest z drewna i pokryty polichromią imitującą marmur. W głównym miejscu ołtarza znajduje się

Tablica z herbem Jastrzębiec

obraz z połowy XVII wieku przedstawiający Matkę Bożą z Dzieciątkiem, obstalowany w grubej pozlacanej ramie. Na zasuwie obrazu znajduje się wizerunek Jezusa Chrystusa z Najświętszym Sercem. Ołtarz jest bogato zdobiony w figury anielskie oraz przedstawienie gołębic, symbolizującej Ducha Świętego, ponad obrazem. Ołtarz zwieńczony jest rzeźbą Matki Bożej z Dzieciątkiem, w stylu gotyckim, pochodzącym najprawdopodobniej z początku XVI wieku.

2. Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem z XV-XVI wieku – jednym z najcenniejszych obiektów znajdujących się w parafii jest wizerunek Matki Bożej z Dzieciątkiem, odnaleziony podczas prac porządkowych w kościele prowadzonych przez księdza proboszcza Romana Czernańskiego. Jak relacjonował ksiądz w „Niedzieli” (nr 40, 6.10.2002 r., wkładka łódzka): „Schodziła z niego farba całymi płatami i wydawało się [...], że nadaje się tylko na spalenie. [...] postanowiłem zainteresować miejscowy Urząd Konserwatorski [...] obraz oddany został na badania do Warszawy. [...] badania wykazały, że jest na nim aż 30 warstw przemalowań, a pierwsza warstwa przykryta przez malowidła na przestrzeni stuleci przedstawia Matkę Bożą gotycką z XV wieku. [...] W trakcie konserwacji [...] zdjęto wszystkie warstwy przemalowań [...] Uprzednio obraz znajdował się we wnętrzu starego kościółka, prawdopodobnie w ołtarzu głównym. [...] Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem malowany jest temperą na podobrazii drewnianym, złożonym z trzech desek lipowych. Wymiary obrazu wynoszą: 115 x 100 cm. Przedstawienie Maryi należy do jednego z typów Hodegetrii [nazwa pochodzi od pozy Matki Bożej wskazującej Jezusa jako drogę do Zbawienia]”. Obraz oddany został do pracowni

konserwatorskiej, gdzie ustalono późnogotycki rodowód wizerunku. Dokonano też usunięcia najnowszej warstwy obrazu, pochodzącej z XIX wieku, przedstawiającej kopię obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem autorstwa Rafaela. Pod przemalowaniem odsłonięto dwie kolejne warstwy, pochodzące z baroku. Pierwszą, z 1735 roku, usunięto, natomiast z drugiej siedemnastowiecznej pozostawiono twarz Matki Bożej z uwagi na zły stan zachowania gotyckiej, pierwotnej warstwy w tym miejscu. Obraz obecnie znajduje się w nowym kościele parafii pw. Najświętszej Maryi Panny przy ulicy Śląskiej.

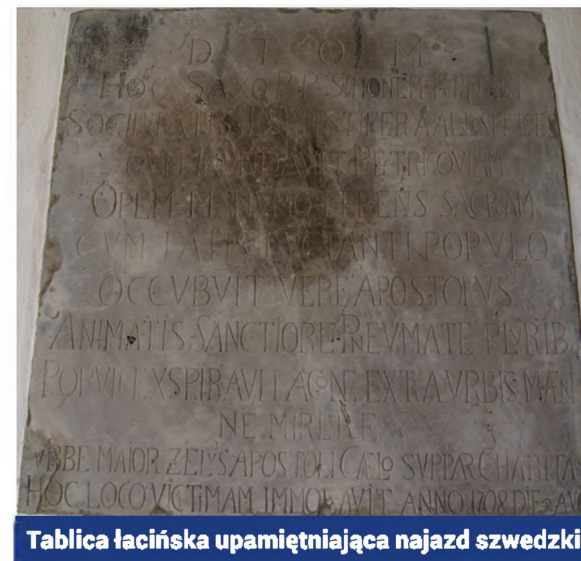
3. Tablica z herbem Jastrzębiec – znajduje się nad wejściem do zakrystii. Tablica pochodzi z XVIII wieku. W centralnym punkcie przedstawiony został kartusz z herbem wyobrażającym na tarczy srebrną podkowę z ocelami skierowanymi ku górze, ze złotym krzyżem kawalerskim po środku. Herb zwieńczony jest hełmem i klejnotem przedstawiającym srebrnego jastrzębia. Uwagę zwracają kunsztownie wykonane labry. Całość przedstawienia podtrzymywana jest przez dwa anioły.

4. Kościół zdobia również rzeźby: pochodzące z XVII-XVIII wieku przedstawienia świętych Stanisława i Jakuba Apostoła oraz dwie gotyckie figury świętych Katarzyny i Barbary z początków XVI wieku. Pierwszy zestaw rzeźb nawiązuje do związków kościoła z parafią znajdującą się w kościele farnym po drugiej, północnej stronie Strawy. Przedstawiają bowiem obecnego i byłego patrona

Wejście główne Kościoła

g o t y c k i e g o kościoła farnego. Nieprzypadkowo również w kościele znaleźć możemy figurę św. Barbary, która była m.in. p a t r o n k ą więźniów. Jak twierdzi część badaczy kościół i cmentarz wokół wykorzystywany był do pochówków osób skazanych przez Trybunał K o r o n n y , funkcjonujący w Piotrkowie Trybunalskim od XVI do końca XVIII wieku.

Tablica łacińska upamiętniająca najazd szwedzki

5. Wśród istotnych zabytków należy również wymienić: znajdujące się w kościele epitafia. Szczególnie cenne poświęcone zostało księdzu Szymonowi Kińskiemu, jednemu z pierwszych piotrkowskich jezuitów. Zmarł on w 1708 roku w związku z epidemią cholery. Jezuita pełnił funkcje kaznodziejskie w kościele parafialnym pw. św. Jakuba, ale również służyli przy Trybunale Koronnym jako opiekunowie więźniów i skazańców.

Informacje przedstawione w folderze pochodzą z:

T. Bartczak, Województwo piotrkowskie – przewodnik, Warszawa 1979

Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego, red. B. Baranowski, Łódź 1989

K. Głowacki, Urbanistyka Piotrkowa Trybunalskiego, Piotrków-Kielce 1984

M. Rawita-Witanowski, Przewodnik po Piotrkowie Trybunalskim, Piotrków 1923

I. Sik, Walory turystyczne kościoła Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Piotrkowie Trybunalskim, Tomaszów Mazowiecki 2011 (praca licencjacka)

<http://www.parafiannmp-piotrkow.pl/>

Rzymskokatolicka Parafia Nawiedzenia N.M.P.

ul. Śląska 5/7

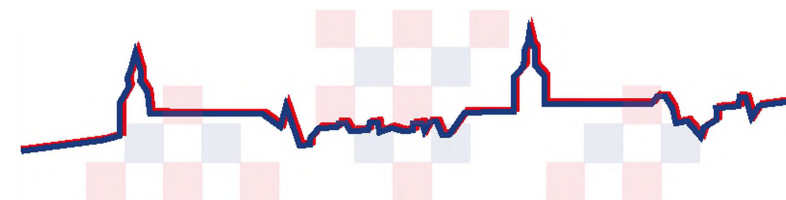
97-300 Piotrków Trybunalski

tel. (44) 732-57-60

Widok na Kościół pw. Nawiedzenia N.M.P.

Opis: Andrzej Hoffmann, Materiały i zdjęcia: CIT, Rzymskokatolicka Parafia Nawiedzenia N.M.P.

URZĄD MIASTA PIOTRKOWA TRYBUNALSKIEGO www.piotrkow.pl

Pasaż Karola Rudowskiego 10

97-300 Piotrków Trybunalski

czynny: poniedziałek - piątek 7.30 - 15.30

wtorek 7.30 - 17.00

INFOLINIA: 800 241 251

E-mail: e-urząd@piotrkow.pl

CENTRUM INFORMACJI TURYSTYCZNEJ www.cit.piotrkow.pl

ul. Zamurowa 11 - tel (+48) 44 732 60 50, (+48) 44 732 60 49

E-mail: cit@piotrkow.pl